

УДК 378.147-057.87:811.112:2

РОЛЬ АУДІЮВАННЯ У ФОРМУВАННІ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ (НА ПРИКЛАДІ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ)

Котченко Т.Е.

Київський національний університет культури і мистецтв

У статті розглядаються особливості аудіювання як одного із видів мовленнєвої діяльності студентів. Проаналізовано вплив аудіювання на розвиток комунікативних навичок студентів які вивчають німецьку мову як другу іноземну мову. Аудіювання розглядається як дія, яка входить до складу комунікативної діяльності та використовується в усному спілкуванні, яке підпорядковане виробничим особистісним або суспільним потребам. Підкреслюється, що навички аудіювання формуються тільки в процесі сприйняття на слух. Наголошено, що основним засобом навчання аудіюванню є аудіотекст.

Ключові слова: аудіювання, слухання, говоріння, вид мовленнєвої діяльності, слухо-мовленнєві феномени, письмові навички, усне спілкування.

Постановка проблеми. Тема дослідження обумовлена важливістю аудіювання як одного із засобів навчання іноземної мови. Аудіювання – складний рецептивний вид мовленнєвої діяльності, що реалізується як одночасне сприйняття та розуміння мови на слух. Окрім того, як самостійний вид діяльності, аудіювання передбачає наявність власних цілей та завдань. Це складне вміння, яке неможливо автоматизувати повністю, а лише частково – на рівні впізнавання фонем, слів й граматичних конструкцій. Протягом певного пе-

ріоду часу в історії розвитку методики викладання аудіювання не розглядалося як самостійний вид мовленнєвої діяльності. На думку таких дослідників як Н.Д. Гальскової та Н.І. Гез, аудіювання постає як побічний продукт говоріння. Однак в подальшому вченими було доведено, що аудіювання є активним процесом, під час якого відбувається напружена робота всіх психічних і розумових процесів; звукова форма сприйнятої інформації оброблюється та звіряється з еталонами, що зберігаються в довготривалій пам'яті студентів [1, с. 19].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аудіювання має багато спільного із іншими видами мовленнєвої діяльності. Так, і аудіювання і читання націлені на сприйняття інформації та її смислової обробку. Аудіювання й говоріння – дві сторони одного процесу – усного мовлення. Проте, аудіювання – єдиний вид мовленнєвої діяльності, під час якої від слухача майже нічого не залежить, бо і мовна форма й зміст вже задані ззовні мовцем; сприйняття на слух не таке всеоб'ємлює як зорове. Як наслідок – слухова пам'ять розвинена гірше, ніж зорова, при тривалому слуханні ми швидше втомлюємось, швидше забуваємо почуте [3, с. 32].

Необхідність навчання аудіюванню як окремого самостійного виду мовленнєвої діяльності обумовлюється наступними факторами: 1. Сприйняття на слух забезпечує надходження до довготривалої пам'яті еталонних зразків іноземної мови. 2. Слухо-мовленнєві та слухомоторні феномени реалізуються всіма видами мовленнєвої діяльності. Відповідно, не можна навчити іншим видам мовленнєвої діяльності, не розвиваючи слуховий аналізатор. 3. У студента розвивається слуховий контроль, який характерний для всіх видів мовленнєвої діяльності, тобто, під час говоріння/читання відбувається самоконтроль. 4. розвивається слухова пам'ять, без якої неможливе успішне оволодіння іноземною мовою. Отже, необхідність спеціального, цілеспрямованого навчання аудіюванню як самостійного виду мовленнєвої діяльності – очевидна.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вітчизняні та зарубіжні науковці-методисти І.Л. Бім, О.І. Вишневецький, Н.Д. Гальскова, Н.І. Гез, А.А. Деркач, М.Я. Дем'яненко, Ю.О. Жлуктенко, Н.В. Єлухіна, К.А. Лазаренко, М.В. Ляховицький, Ф.М. Рабинович, Т.В. Рогова, Т.Е. Сахарова, Є.І. Пассов та інші розглядають аудіювання як компонент та метод навчання німецької мови. Однак багато практичних та теоретичних проблем залишається ще не вирішеними: вивчення цього виду мовної діяльності в сучасній методиці недостатньо вивчено.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є прагнення проаналізувати практичні аспекти використання аудіювання як одного із найважливіших чинників розвитку комунікативних навичок студентів немовних спеціальностей.

Об'єктом дослідження у даній статті розглядається аудіювання як вид мовленнєвої діяльності, що входить до складу усної комунікації, використовується в будь-якому усному спілкуванні, підпорядкованому виробничим, суспільним чи особистим потребам.

Предметом даного дослідження є аудіювання як окремий вид вмотивованої комунікативної діяльності.

Виклад основного матеріалу. Аудіювання дає можливість розширювати активний лексичний склад німецької мови та її граматичних особливостей. У такий спосіб здійснюється навчання розумінню структур різного типу: стверджувальних, питальних, заперечних. Очевидно, що аудіювання, як вид мовленнєвої діяльності, відіграє важливу роль в реалізації освітніх та виховних завдань, виступає ефективним засобом навчання німецької мови у вищих навчальних закладах.

Важливим є усвідомлення різних видів аудіювання як видів мовленнєвої діяльності. Розрізняють комунікативне аудіювання та навчальне аудіювання. Під час навчального аудіювання відбувається формування навичок розпізнавання лексично-граматичного матеріалу та вміння розуміти та дати оцінку прослуханого. Комунікативне аудіювання є складним мовленнєвим вмінням сприймати іноземну мову на слух при її одноразовому повторі.

Навчальне аудіювання розглядається як засіб навчання, є способом введення нового лексичного матеріалу, створення слухових образів (феноменів) мовних одиниць, формує підґрунття для опанування усним мовленням, розвитку комунікативних вмінь аудіювання. Навчальне аудіювання допускає багаторазове (самостійна робота з аудіо файлами) та дворазове (в умовах аудиторної роботи) прослуховування одного і того ж самого аудіо файлу. Повторне прослуховування забезпечує повніше та точніше розуміння аудіо тексту, краще запам'ятовування змісту та форми аудіотексту, що важливо для наступної роботи з текстом: переказ, усне обговорення або письмовий переказ тощо [6, с. 18].

Аудіювання пов'язане з діяльністю пам'яті (короткочасної і довготривалої). Короткочасна пам'ять забезпечує утримання інформації до її обробки та надходження частини інформації до довготривалої пам'яті, в якій зберігаються слухомовленнєві та слухомоторні прототипи слів, словосполучень, синтаксичних конструкцій. Для того, щоб мовне повідомлення було правильно зрозуміле, слухач мусить утримувати слова і фрази, зв'язувати почуте в даний конкретний момент з тим, що чув до цього. Ці функції виконує оперативна пам'ять, яка характеризується доволі низькою точністю. Короткочасна й оперативна пам'ять виконують службову функцію: допомагають надходженню частини інформації до довготривалої пам'яті [7, с. 15].

Аудіювання пов'язане з прагненням зрозуміти думки мовця, що продукує аудіотекст; допускає доволі високого рівня розвитку лексичних, граматичних і фонетичних навичок, які виведені у ранг автоматизмів. Тільки при цій умові увага студента може бути сконцентрована на змісті аудіотексту. Вважається, що складність аудіотексту повинна бути вище мовленнєвих можливостей студентів. Тільки за таких умов слухач буде намагатися використовувати операції вірогідного вибору і комбінування, спиратися на контекст. Для того, щоб таке аудіювання виявилось успішним, слід подавати більш ретельно відпрацьований новий матеріал на етапі пояснення, а також вправи з аудіювання мікротекстів звучанням тривалістю до півхвилини, що складає приблизно 50-70 слів. Кожне прослуховування варто супроводжувати конкретними і посилюючими завданнями [16, с. 140].

Тексти для аудіювання з повним розумінням не повинні містити незнайомих лексик та лексичних конструкцій, що могли б утруднити сприйняття інформації. Під час аудіювання тексту з розумінням основного змісту, передбачається, що студент прагнути зрозуміти текст в цілому. На початкових етапах вивчення іноземної мови викладач приділяє основну увагу поглиблен-

ню уміння розуміти текст повністю. Тому для студентів, для яких німецька мова не є спеціальністю, варто використовувати, в основному, короткі прості речення з додатковими й обставинними словосполученнями. Потім варто поступово збільшувати кількість речень та урізноманітнювати їхні види [16, с. 141].

Перехід від цікавих до змістовних текстів реалізує розподіл аудіотекстів за важкістю сприйняття їхнього змісту. Цікаві тексти – досить прості та доступні для розуміння студентів. Змістовні – ті, котрі містять нову і корисну для студентів інформацію. Проте, поступово, із зростанням рівня мовленнєвої компетенції, важкість розуміння змісту для аудіотексту буде спиратися на ті реалії, які є ще невідомі для студента, фактичні дані, пов'язані з історією, побутом, культурою країни, мова якої вивчається. [16, с. 142].

До труднощів, пов'язаних з аудіюванням, належить також обсяг тексту. Для того, щоб не спровокувати інформаційне перевантаження, повідомлення мусить відповідати можливостям студентів. На початку вивчення німецької мови аудіотексти не перевищують 1,5-2 хвилин звучання, збільшуючись поступово до 3-5 хвилин. У випадку, якщо необхідно прослухати більш довгий текст, його потрібно подати поетапно. На думку Н.І. Гез, існує обмежена швидкість подачі текстових повідомлень, перевищення чи зниження якої призводить до зниження активності й рівня розуміння аудіотексту, стомленню, втрати емоційного тону. У випадку надто високої швидкості повідомлення, розуміння змісту останнього ускладнюється посиленням редукування звуків, скороченням пауз між синтагмами, відсутністю часу для розуміння змісту аудіотексту. При занадто повільному темпі подовжується фаза сприйняття, ускладнюється процес інтеграції значень окремих мовних одиниць. Отже, найбільш уживаним є середній темп мовлення [3, с. 32].

Як вже зазначалось, аудіювання може виступати одночасно як засіб та як мета навчання. Як засіб навчання цей вид мовленнєвої діяльності використовується з метою стимулювання навчальної та комунікативної активності учнів, що зрештою створює сприятливі умови для оволодіння німецькою мовою [1, с. 21]. Аудіювання, як мета навчання, реалізується у тому випадку, коли на перше місце виступає отримання певної змістовної інформації.

Розглядаючи аудіювання як мету навчання можна виділити наступні етапи цього процесу:

1. підбір матеріалу для аудіювання,
2. підготовка студентів до аудіювання:
3. визначення кількості повторень аудіотексту (1-2 рази).
4. проведення контролю аудіювання.

Основним засобом навчання аудіювання як мети розглядається аудіотекст – раціонально відібраний, автентичний фрагмент усної мови, який володіє смисловою завершеністю, смисловою структурною цілісністю, композиційною оформленістю [9, с. 170]. Однією з основних вимог до аудіотексту є автентичність, тобто це повинні бути тексти, начитані носіями мови. Студенти повинні отримати можливість чути вимову та акцент носіїв мови – еталонів мовної норми. Для забезпечення найбільш повного за-

нурення слуху студентів до автентичної мови, необхідно в процесі навчання використовувати також адаптовані аудіотексти.

Для успішної організації роботи з аудіотекстом важливо враховувати ряд перелічених чинників:

1. Аудіотексти повинні створювати мотивацію до вивчення німецької мови.

2. Автентичні аудіотексти стимулюють потребу студента в пізнанні нових реалій про мову та культуру, побут та звичаї, сприяють його активній участі в спілкуванні на заняттях.

3. Підбір аудіотексту дуже важливий. Занадто важкі тексти можуть демотивувати студента; легкі аудіотексти, які засвідчують відсутність моменту подолання труднощів, не можуть бути розвиваючими;

4. Текст для аудіювання, який віддзеркалює інтереси студентів тієї чи іншої нефілологічної спеціальності – виступає одним з ефективних засобів створення мотивації до вивчення німецької мови [9, с. 171-172].

Процес аудіювання розпочинається з попередньої мотиваційно-організаційної установки викладача. При цьому викладач формулює завдання, пояснює шляхи його виконання, орієнтує на певні труднощі, вказуючи на можливі форми перевірки розуміння аудіюваного матеріалу. Як особливий прийом можна використовувати індивідуальну мотиваційну установку до аудіотексту. Мотиваційна установка скеровує увагу слухачів, показує, на що звернути увагу, які виникнуть труднощі тощо. Мотиваційна установка орієнтує студентів на розуміння тексту [16, с. 140].

Перевірка рівня детального розуміння визначається шляхом заповнення пропусків у графічному ключі, що є скороченим чи повним викладом того, що прослуховується. У залежності від мовної підготовки слухачів і складності тексту пропуски можуть мати більші чи менші інтервали (наприклад, пропускається кожне одинадцятье слово, кожне сьоме чи кожне третє). Рівень детального розуміння перевіряється за допомогою відповідей на питання, переказів на рідній та іноземній мовах, складання розгорнутого плану тощо. Рівень критичного розуміння пов'язаний з оцінкою прослуханого, з виділенням основної інформації, з коментуванням і обговоренням, тобто з творчими, проблемними завданнями, що припускають розуміння емоційно-оцінних елементів тексту і наявності уміння співвідносити зміст із ситуацією спілкування. З метою перевірки використовуються тестові форми контролю, які дозволяють одночасно охоплювати всю аудиторію слухачів [11, с. 65].

Для розвитку базових умінь аудіювання використовуються спеціальні та неспеціальні вправи. Спеціальні мовні вправи застосовуються на заняттях з німецької мови для кращого розуміння студентами. Такі мовні вправи можуть супроводжуватися аналізом, що допомагає зрозуміти зміст. Це можуть бути вправи, спрямовані на сприйняття загального змісту чи висловлення з виділенням окремих значеннєвих груп з обов'язковим спрямуванням увагу слухача на зміст аудіотексту [16, с. 141].

Висновки і пропозиції. Використання аудіювання на заняттях німецької мови на неспеціальних факультетах допомагає зробити вивчення

іноземної мови для студентів більш цікавим, закріпити їхні уміння і навички в даному виді мовленнєвої діяльності, сприяє тренуванню слухової пам'яті. На сучасному етапі методика викладання аудіювання передбачає навчання цьому виду мовленнєвої діяльності як мети навчання та як засобу оволодіння іншими видами мовленнєвої діяльності. Для досягнення бажаних результатів у навчанні аудіюванню потрібно застосовувати

як спеціальні, так і неспеціальні мовні вправи разом із підготовчими мовними вправами.

Забезпечення успішного процесу комунікації, розвиток уміння студентів спілкуватися німецькою мовою не є можливим без успішного оволодіння аудіюванням. Зважаючи на складність цього виду мовленнєвої діяльності потрібно виділяти більшу кількість годин аудиторних занять німецької мови на неспеціальних факультетах ВНЗ.

Список літератури:

1. Гез Н.И. Типология упражнений и организация обучения аудированию в школе с преподаванием ряда предметов на иностранном языке / Н.И. Гез // ИЯШ. – 1985. – № 6. – С. 19-24.
2. Гез Н.И., Ляховицкий М.В., Мирослобов А.А. и др. Методика обучения иностранным языкам в средней школе: учебник. – М.: Высш. шк., 1982.
3. Гез. Н.И. «Роль условий общения при обучении слушанию и говорению»: Ж. «Иностранные языки в школе». – 1981. – № 5. – С. 32.
4. Гіль С.І. Засоби подолання труднощів аудіювання в іноземній аудиторії / С.І. Гіль // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти: зб. наук. праць. Вип. 22. – Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2013. – С. 82-86.
5. Дубровская С.В. Система упражнений по развитию навыков аудирования на иностранном языке / С.В. Дубровская // Система упражнений в профессионально ориентированном обучении иностранным языкам в вузе: Межвузовский сб. науч. тр. – Пермь, 1990. – С. 113-119.
6. Елухина Н.В «Основные трудности аудирования и пути их преодоления»: Ж. «Иностранные языки в школе». – 1977. – № 1. – С. 18.
7. Елухина Н.В. «Интенсификация обучения аудированию на начальном этапе»: Ж. «Иностранные языки в школе». – 1986. – № 5. – С. 15.
8. Зимняя И.А. Психология обучения иностранным языкам. – М. 1991. – 206 с.
9. Кострубіна О.В. Аудіотекст та етапи роботи з ним у процесі розвитку аудитивних умінь і навичок студентів / О.В. Кострубіна // Викладання мов у вищих навчальних закладах освіти: зб. наук. праць. Вип. 11. – Харків: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2007. – С. 170-175.
10. Лазаренко К.А. Основы методики навчання іноземним мовам / К.А. Лазаренко. – К.: Вища шк., 1997. – 230 с.
11. Метьюлкіна О.Б. Методичні рекомендації щодо організації індивідуального навчання аудіювання / О.Б. Метьюлкіна. – К.: Київський державний лінгвістичний університет, 1994. – 65 с.
12. Пассов Е.И. Основы коммуникативной методики обучения иноязычному общению / Е.И. Пассов. – М.: Рус. яз., 1989. – 276 с.
13. Рогова Г.В. Методика обучения иностранному языку на начальном этапе. М., 1988.
14. Сахарова Т.Е., Рабинович Ф.М., Рогова Г.В. Методика обучения иностранным языкам в средней школе. – М.: Просвещение., 1991. – С. 133-134.
15. Тарнопольский О.Б. Методика обучения английскому языку на I курсе технического вуза / О.Б. Тарнопольский. – К.: Высшая школа, 1989. – 160 с.
16. Ткаченко Л.П. Учебный аудиотекст: вопросы организации и презентации / Л.П. Ткаченко // Лингвистические и методические проблемы преподавания русского языка как неродного. – М.: Наука, 1987. – С. 138-144.
17. Hufeisen Britta. Deutsch als zweite Fremdsprache / Britta Hufeisen // Deutsch als zweite Fremdsprache. – 310 s.
18. Bartschat V. Methoden der Sprachwissenschaft / V. Bartschat / – Berlin: E. Schmidt Verlag, 1996. – 188 s.

Котченко Т.Э.

Киевский национальный университет культуры и искусств

РОЛЬ АУДИРОВАНИЯ В ФОРМИРОВАНИИ КОММУНИКАТИВНОЙ КОМПЕТЕНЦИИ СТУДЕНТОВ НЕЯЗЫКОВЫХ СПЕЦИАЛЬНОСТЕЙ (НА ПРИМЕРЕ НЕМЕЦКОГО ЯЗЫКА)

Аннотация

В статье рассматриваются особенности аудирования как одного из видов речевой деятельности студентов. Проанализировано влияние аудирования на развитие коммуникативных навыков студентов, изучающих немецкий язык как второй иностранный язык. Аудирование рассматривается в качестве действия, которое входит в состав коммуникативной деятельности и используется в устном общении, которое подчиняется производственным, личным либо общественным целям. Подчеркивается, что навыки аудирования формируются только во время восприятия на слух. Акцентируется, что основным средством обучения аудированию является аудиотекст.

Ключевые слова: аудирование, слушание, говорение, вид речевой деятельности, слухоречевые феномены, письменные навыки, устное общение.

Kotchenko T.E.

Kyiv National University of Culture and Arts

**THE ROLE OF LISTENING IN THE FORMATION OF THE COMMUNICATIVE
COMPETENCE OF STUDENTS OF NON-LANGUAGE SPECIALTIES
(ON AN EXAMPLE OF GERMAN LANGUAGE)**

Summary

In the article the features of listening as one of the types of speech activity of students are considered. The influence of listening skills on the development of communicative skills of students studying German as a second foreign language is analyzed. Listening is reviewed as an action that is a part of a communicative activity and is used in oral communication, which is subordinate to productive personal or social needs. It is emphasized that listening skills are formed only in the process of hearing perception. It is emphasized that the main means for listening is audio text.

Keywords: listening, listening comprehension, speaking, type of speech activity, speech and speech phenomena, writing skills, oral communication.